

Longitudinale effecten van persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen op opvoedgedrag

Amaranta de Haan, Peter Prinzie & Maja Deković

PED 36 (2): 155–174

DOI: 10.5117/PED2016.2.HAAN

Abstract

*Longitudinal effects of parental and child personality characteristics on parenting*¹

This study examined which parent and adolescent Big Five characteristics were related to parenting. Mothers ($N = 467$) and fathers ($N = 428$) reported on their personality using the Five Factor Personality Inventory, adolescents ($N = 475$) assessed their personality with the Hierarchical Personality Inventory for Children. Two types of parenting, overreactive discipline and warmth, were assessed two years later by parent self-reports, partner-reports and adolescent-reports, from which multi-informant factors were created. Results indicate that parental personality was more relevant for predicting overreactivity, and parent and adolescent personality were similarly relevant for predicting warmth. Associations were mostly similar for mothers and fathers of daughters and sons. Particularly parent and adolescent agreeableness, parent emotional stability, and adolescent extraversion were important predictors for both parenting behaviors. This knowledge about the individual characteristics that explain why parents parent the way they do can help the development of effective, individualized parenting interventions.

Keywords: parenting behavior, personality characteristics, adolescence, gender, multi-informant

Inleiding

In tegenstelling tot de uitgebreide kennis over de effecten van opvoedgedrag op de ontwikkeling van kinderen (Dishion & Patterson, 2006), is veel minder bekend over *waarom* ouders opvoeden zoals ze opvoeden. Volgens Belsky's (1984) theoretische Procesmodel wordt ouderlijk functioneren bepaald door drie factoren: Kenmerken van ouders, kenmerken van kinderen, en bronnen van stress en steun in de omgeving. In dit model wordt verder gesteld dat kenmerken van ouders het belangrijkste zijn, omdat deze zowel direct als indirect via de bronnen van stress en steun een effect hebben op opvoedgedrag. Omdat de gezamenlijke effecten van persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen nog zeer weinig zijn onderzocht, ontbreekt empirisch bewijs voor deze aanname grotendeels. Een betere kennis van welke individuele kenmerken van ouders en kinderen gerelateerd zijn aan opvoedgedrag zal bijdragen aan een betere identificatie van ouder-kind dyades die baat kunnen hebben bij opvoedinterventies. Tevens kan kennis van individuele kenmerken die opvoedgedrag bepalen bijdragen aan de ontwikkeling van gepersonaliseerde interventies die helpen ouders meer adaptief opvoedgedrag en minder maladaptief opvoedgedrag te tonen. Anderszijds is recentelijk gesuggereerd dat interventies zelfs persoonlijkheidskenmerken zouden kunnen veranderen (Magidson, Roberts, Collado-Rodriguez, & Lejuez, 2013). Duidelijk inzicht in precies welke persoonlijkheidskenmerken een effect hebben op opvoedgedrag, zal bijdragen aan dergelijke interventies doordat zij zich kunnen richten op specifiek die kenmerken die gevolgen hebben voor opvoedgedrag. In de huidige studie zullen hierom de volgende onderzoeksvragen worden behandeld: Welke persoonlijkheidskenmerken van ouders en adolescenten zijn gerelateerd aan opvoedgedrag van moeders en vaders? Zijn de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders en adolescenten en opvoedgedrag hetzelfde voor moeders versus vaders, van zoons versus dochters?

In onderzoek naar opvoeding wordt ouderlijk gedrag vaak in twee dimensies ondergebracht: controle en steun (Smetana, Campione-Barr, & Metzger, 2006). Controle gaat onder meer over het stellen van grenzen en regels, en adequate reacties van ouders wanneer kinderen deze overtreden. Overreactieve discipline is een type ineffektieve gedragscontrole, wat wordt gekenmerkt door geïrriteerde, harde reacties, zoals schreeuwen en uitschelden wanneer kindeeren problematisch gedrag tonen. Overreactieve discipline is gerelateerd aan meer externaliserende problemen, zoals agressie en delinquentie, en aan meer internaliserende problemen, waaronder angst, depressie, en teruggetrokken gedrag (Dishion & Patterson,

2006; Wood et al., 2003). De tweede opvoeddimensie, steun, gaat over het bieden van een veilige, verzorgende omgeving voor kinderen, waarbij ouders reageren op behoeftes van kinderen, en waarin ouders de verkenning van nieuwe cognitieve, fysieke en sociale mogelijkheden van kinderen stimuleren (Baumrind, 1991). Steun is noodzakelijk voor een veilige hechting; een veilige hechting vermindert het risico op zowel externaliserende als internaliserende problemen (Barrera et al., 2002; Denham et al., 2001). De huidige studie zal dus uitgebreide kennis opleveren over welke persoonlijkheidskenmerken een effect hebben op twee belangrijke typen opvoedgedrag, die vallen binnen de dimensie controle (overreactieve discipline) en steun (warmte).

Persoonlijkheidskenmerken en opvoedgedrag

Het Vijf Factoren Model biedt een systematische manier om persoonlijkheidskenmerken te meten. Dit model beschrijft individuele verschillen aan de hand van vijf brede dimensies: extraversie, vriendelijkheid (welwillendheid bij kinderen), consciëntieusheid; emotionele stabiliteit (versus neuroticisme), en openheid voor ervaringen/autonomie/vindingrijkheid (Goldberg, 1990). De vijf persoonlijkheidskenmerken zijn belangrijke voorspelers voor veel verschillende aspecten van het leven, zoals echtscheiding, een succesvolle loopbaan, en zelfs leeftijd van overlijden (Roberts, Kuncel, Shiner, Caspi, & Goldberg, 2007); het is hierom aannemelijk dat de vijf persoonlijkheidskenmerken tevens gerelateerd zijn aan één van de belangrijkste en langdurige relaties in het leven, de ouder-kind relatie.

Naast Belsky's procesmodel (1984), wordt ook door Bell en Chapman (1968) gesteld dat individuele kenmerken van kinderen, die worden geuit in verbaal en non-verbaal gedrag, al vanaf de eerste maanden van het leven een effect hebben op het gedrag van anderen, waaronder het gedrag van ouders. Op basis van theorieën over de effecten van de Grote Vijf kenmerken op gedrag (Goldberg, 1990; Shiner & Caspi, 2003), kunnen de volgende verwachtingen voor relaties tussen ieder van de vijf dimensies en de twee typen opvoedgedrag worden opgesteld. Extraversie beschrijft de mate waarin mensen sociaal en spontaan zijn, en positief affect ervaren; dergelijke eigenschappen zijn waarschijnlijk gerelateerd aan positiviteit in ouder-kind interacties. Extraversie van ouders en van kinderen is hierom waarschijnlijk gerelateerd aan meer warmte. Vriendelijkheid omschrijft de mate waarin mensen harmonie in sociale interacties nastreven, en (bij kinderen) de mate van volgzaamheid. Zulke kenmerken maken het waarschijnlijk dat ouders die zelf hoger scoren op vriendelijkheid, en van wie de kinderen hoger scoren op welwillendheid, minder overreactieve discipline

en meer warmte tonen. Consciëntieuze mensen zijn planmatig, geordend, en goed in staat hun eigen gedrag te reguleren; op basis van deze eigenschappen wordt verwacht dat consciëntieusheid van ouders en kinderen gerelateerd is aan minder overreactieve discipline. Emotioneel stabiele personen ervaren minder stress en angst, waardoor ouders beter in staat zijn adequaat te reageren op signalen en gedrag van hun kinderen; meer emotioneel stabiele ouders vertonen hierdoor waarschijnlijk minder overreactieve discipline. Anderszijds zullen minder emotioneel stabiele kinderen waarschijnlijk meer warmte bij ouders uitlokken, omdat zij de steun van hun ouders sterker nodig hebben. Ouders die hoger scoren op openheid voor ervaringen zijn flexibeler in denken en gedrag, en zijn sterker geneigd te leren over individuele kwaliteiten van kinderen; ouders die meer open staan voor ervaringen zullen dus waarschijnlijk meer warmte tonen naar hun kinderen. Kinderen die hoger scoren op openheid (vindingrijkheid) zijn nieuwsgierig, waardoor ouders misschien meer warmte tonen bij deze kinderen. Anderszijds kunnen ouders van meer vindingrijke kinderen ook meer overreactieve discipline tonen als deze kinderen sociale conventies, grenzen en regels overschrijden.

Empirische onderzoeken hebben bewijs gevonden voor verschillende van de door ons verwachte relaties. Een meta-analyse waarin bivariate relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders en opvoedgedrag zijn onderzocht, vond dat alle vijf kenmerken gerelateerd waren aan zowel meer steun als meer gedragscontrole bij moeders en vaders (Prinzle, Stams, Deković, Reijntjes, & Belsky, 2009). Studies die multivariate relaties tussen ouderlijke persoonlijkheidskenmerken en opvoedgedrag onderzochten, vonden echter geen significante relaties tussen emotionele stabiliteit, openheid voor ervaringen en warmte (Clark, Kochanska, & Ready, 2000; Smith et al., 2007), of tussen consciëntieusheid, emotionele stabiliteit, en ineffektieve controle (Prinzle, Onghena, Hellinckx, Grietens, Ghesquiere, & Colpin, 2004; Smith et al., 2007). Hoewel de persoonlijkheidskenmerken theoretisch gezien onafhankelijk van elkaar zijn (orthogonaal), lijken de effecten toch deels te overlappen. Studies die effecten van persoonlijkheidskenmerken van kinderen op opvoedgedrag hebben onderzocht, vonden dat vriendelijkheid van kinderen gerelateerd was aan minder harde discipline en meer warmte (Denissen, Van Aken, & Dubas, 2009; O'Connor & Dvorak, 2001). Hiernaast was consciëntieusheid van dochters gerelateerd aan meer steun, meer consistent opvoedgedrag, en minder gedragscontrole van vaders, terwijl emotionele stabiliteit van dochters gerelateerd was aan minder steun bij moeders (O'Connor & Dvorak, 2001). In eerdere studies is geen bewijs gevonden voor relaties tussen extravertie of openheid/vindingrijkheid van kinderen, en op-

voedgedrag. Studies die de gezamenlijke effecten van de vijf persoonlijkheidskenmerken van kinderen hebben onderzocht, zijn echter zeer schaars. In de huidige studie worden gezamenlijke effecten van alle vijf persoonlijkheidskenmerken van ouders én kinderen op opvoedgedrag onderzocht. Hierdoor zal belangrijke kennis worden verkregen over de unieke effecten van ieder persoonlijkheidskenmerk van ouders en kinderen op opvoedgedrag, en wordt het risico vermeden dat gevonden relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van kinderen en opvoedgedrag eigenlijk effecten van persoonlijkheidskenmerken van ouders reflecteren (Prinzie et al., 2012).

Sekseverschillen

Het is mogelijk dat sekseverschillen bestaan voor de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen en opvoedgedrag. De Sociale Leertheorie (Eagly & Johanessen-Schmidt, 2001) stelt dat van vrouwen zorgzaamheid wordt verwacht, terwijl van mannen wordt verwacht zich krachtig en zelfstandig op te stellen. Verschillende onderzoeken hebben hiermee in overeenstemming aangetoond dat moeders en vaders verschillen in niveaus van opvoedgedrag; zo vertonen moeders meer warmte en minder overreactieve discipline dan vaders (De Haan, Prinzie, & Deković, 2009). Verschillen in niveaus vertalen echter niet noodzakelijk naar verschillen in relaties. De meta-analyse naar ouderlijke persoonlijkheidskenmerken en opvoedgedrag vond geen sekseverschillen voor de relaties (Prinzie et al., 2009). Vanuit de Sociale Leertheorie kan verder worden verwacht dat ouders verschillend reageren op persoonlijkheidskenmerken van jongens versus meisjes en meer specifiek, dat ouders ongeregeerd, prikkelbaar gedrag meer accepteren van zoons dan van dochters. Dit zou betekenen dat vriendelijkheid en consciëntieusheid van dochters sterker gerelateerd zijn aan overreactieve discipline en warmte dan vriendelijkheid en consciëntieusheid van zoons. In een review van empirische studies over de relaties tussen temperamentskenmerken van kinderen en opvoedgedrag is bewijs gevonden voor deze mogelijkheid, maar ook voor de tegenovergestelde optie (Putnam, Sanson, & Rothbart, 2002). Slechts één studie tot dusver heeft sekse-specifieke relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van adolescenten en opvoedgedrag onderzocht (Denissen et al., 2009). Deze studie vond één sekseverschil in de associaties; consciëntieusheid van meisjes, maar niet jongens, was gerelateerd aan meer warmte. Omdat meer studies nodig zijn naar sekseverschillen in relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen en opvoeding, zal in de huidige studie worden onderzocht of effecten van persoonlijkheidskenmerken op opvoeding verschillen voor moeders versus vaders, van zoons versus dochters.

Methoden

Deelnemers en procedure

Deze studie is onderdeel van het longitudinale onderzoek Flemish Study on Parenting, Personality, and Development (1999-2015) (zie Prinzie et al., 2004). Voor deze studie is informatie gebruikt over persoonlijkheidskenmerken van adolescenten en ouders uit 2007 (T₁), en data over opvoedgedrag uit 2009 (T₂). Het gebruik van longitudinale data, waarin persoonlijkheid twee jaar eerder is gemeten dan opvoedgedrag, voldoet aan één van de eisen voor het aantonen van causaliteit, namelijk, dat de voorspeller vóór de uitkomstmaat moet zijn gemeten. Bovendien vermindert het gebruik van prospectieve data het risico dat gevonden associaties ontstaan doordat deelnemers aan het onderzoek bij het invullen van de antwoorden voor alle constructen in een bepaalde emotionele staat waren (*rater bias*). Op T₁ participeerden 475 families (467 moeders, 428 vaders; 52% meisjes). Kinderen waren gemiddeld 13.5 jaar oud (12-15 jaar). Moeders waren gemiddeld 45 jaar en 7 maanden oud (36-61 jaar), vaders waren gemiddeld 47 jaar en 6 maanden oud (37-69 jaar). Percentages moeders (M) en vaders (V) met verschillende opleidingsniveaus waren als volgt: basisschool, M = 0.9, V = 3.0; middelbare school, M = 41.1; V = 43.3; MBO/HBO, M = 45.2, V = 34.4; WO, M = 12.8, V = 19.2. Op T₂ participeerden 427 families (421 moeders, 393 vaders). Omdat 1 moeder en 11 vaders op T₂ niet langer aanwezig waren in het gezin door scheiding en/of overlijden, bestond de uiteindelijke steekproef uit 463 families. Respondenten met missende waarden op T₂ verschilden niet statistisch significant van respondenten die op beide momenten deelnamen, wat betreft persoonlijkheidskenmerken en achtergrondkenmerken (sekses ouder/adolescent, leeftijd ouder/adolescent, opleidingsniveau ouder) (resultaten verkrijgbaar bij de eerste auteur).

Instrumenten

Persoonlijkheidskenmerken ouders. Persoonlijkheidskenmerken van ouders werden op T₁ gemeten via zelfrapportages op de Five Factor Personality Inventory (FFPI) (Hendriks et al., 1999, 2002). Elke dimensie wordt gemeten aan de hand van 20 items, die worden beantwoord op een vijfpuntschaal (1 = *helemaal niet van toepassing* – 5 = *helemaal van toepassing*). FFPI schalen hebben hoge betrouwbaarheden, substantiële stabiliteit, en goede constructvaliditeit in de normale populatie (Hendriks et al., 1999, 2002). In bijkomende analyses is voor de huidige steekproef de stabiliteit van de persoonlijkheidskenmerken tussen T₁-T₂ onderzocht; deze varieerde voor moeders tussen $r = .72, p < .001$ (vriendelijkheid) en $r = .82, p < .001$ (autonomie),

en voor vaders tussen $r = .69$, $p < .001$ (vriendelijkheid) en $r = .78$, $p < .001$ (extraversie). Voorbeelditems en Cronbach's alfa's in de moeder-data (M) en vader-data (V) zijn: Extraversie, 'houd van praten' (M = .89; V = .89); Vriendelijkheid, 'houd rekening met andermans gevoelens' (M = .83, V = .83); Consciëntieusheid, 'werk volgens een vast patroon' (M = .83; V = .85); Emotionele stabiliteit, 'kan problemen van mij afzetten' (M = .91; V = .87); Autonomie (Openheid), 'wil mijn eigen mening vormen' (M = .85; V = .83).

Persoonlijkheidskenmerken adolescenten. Adolescenten gaven informatie over hun eigen persoonlijkheidskenmerken op T1 met de Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC) (Mervielde & De Fruyt, 1999, 2002). De HiPIC meet individuele verschillen tussen kinderen in 144 items, die worden beantwoord op een vijfpuntsschaal (1 = *nauwelijks kenmerkend* –5 = *heel kenmerkend*). Resultaten betreffende validiteit en repliceerbaarheid zijn gerapporteerd door Mervielde en De Fruyt (1999, 2002), en Prinzie en Deković (2008). In de huidige steekproef varieerden de stabiliteitscoëfficiënten van de persoonlijkheidskenmerken tussen T1-T2 van $r = .61$, $p < .001$ (welwillendheid) tot $r = .68$, $p < .001$ (consciëntieusheid). Voorbeelditems, aantallen items, en Cronbach's alfa's voor iedere dimensie zijn: Extraversie 'praat de hele dag door' (32 items, .88); Welwillendheid, 'houd rekening met anderen' (Vriendelijkheid, 40 items, .89); Consciëntieusheid, 'houd van orde' (32 items, .90); Emotionele Stabiliteit, 'Heb weinig problemen' (16 items, .87); Vindingrijkheid, 'leer graag nieuwe dingen' (Openheid; 24 items, .85).

Overreactieve discipline. Overreactieve discipline is op T2 gemeten door middel van zelfrapportages, partnerrapportages, en adolescentrapportages van de Parenting Scale (Arnold, O'Leary, Wolff, & Acker, 1993; Prinzie, Onghena, & Hellinckx, 2007). Overreactieve discipline bestaat uit negen items die meten in hoeverre ouders met boosheid, frustratie, gemeenheid en irritatie reageren op probleemgedrag van kinderen. Items bestaan uit hypothetische discipline momenten ("Als mijn kind zich misdraagt...") gevolgd door twee opties die als uitersten dienen voor een zevenpuntschaal, waarbij 1 staat voor een hoge waarschijnlijkheid een effectieve strategie te gebruiken ("*Spreek ik kalm met hem/haar*") en 7 voor een hoge waarschijnlijkheid een ineffectieve strategie te hanteren ("*Verhef ik mijn stem of ga ik schreeuwen*"). Het instrument heeft een adequate test-hertestbetrouwbaarheid, onderscheidt klinische van niet-klinische steekproeven, en is gevalideerd ten opzichte van observaties van opvoedgedrag (Arnold et al., 1993; Locke & Prinz, 2002). Betrouwbaarheden van de schalen waren in de moeder- en vaderdata als volgt: zelfrapportages, M = .80, V = .82;

partnerrapportages $M = .84$, $V = .86$; adolescentrapportages, $M = .82$, $V = .84$. Correlaties tussen de verschillende informanten in de moeder- en vaderdata varieerden tussen $r = .33$, $p < .001$ en $r = .49$, $p < .001$. Via Principale Componenten Analyses (PCA) zijn latente factorscores gecreëerd, waarbij de verschillende informantenscores als geobserveerde indicatoren zijn gebruikt. Factorladingen waren $> .78$ voor de moederdata en $> .75$ voor de vaderdata.

Warmte. Warmte is op T2 gemeten via zelf-, partner-, en adolescentrapportages op de Parenting Practices Questionnaire (PPQ) (Robinson, Mandlco, Olsen, & Hart, 1995). Warmte wordt gemeten met elf items die meten hoe vaak ouders betrokken zijn en affectie tonen ("Ik toon begrip wanneer mijn kind overstuur is"). Vragen worden op een vijfpuntsschaal beantwoord (1 = *nooit*-5 = *altijd*). In deze steekproef waren Cronbach's alfa's in de moeder- en vaderdata als volgt: zelfrapportages, $M = .86$, $V = .87$; partnerrapportages, $M = .91$, $V = .91$; adolescentrapportages, $M = .89$, $V = .89$. Correlaties tussen de verschillende informantenscores varieerden van $r = .33$, $p < .001$ tot $r = .49$, $p < .001$. Voor warmte werden eveneens factorscores gecreëerd, factorladingen waren $> .71$ in de moederdata en $> .76$ in de vaderdata.

Analyses

Eerst worden beschrijvende statistieken (gemiddelden, standaarddeviaties) en bivariate correlaties tussen de studievariabelen besproken. Door middel van ANOVAs is verder onderzocht of gemiddelden van de opvoedvariabelen verschilden tussen moeders en vaders, van zoons en dochters.

Om longitudinale associaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders, kinderen, en opvoedgedrag te analyseren, zijn vervolgens stapsgewijze regressieanalyses uitgevoerd in IBM SPSS, versie 23. Deze analyses zijn voor ieder type opvoedgedrag en voor moeders en vaders apart uitgevoerd. De volgende groepen variabelen zijn achtereenvolgens aan de modellen toegevoegd: (1) Achtergrondvariabelen; (2) Persoonlijkheidskenmerken moeder *of* vader; (3) Persoonlijkheidskenmerken kind; (4.a.) Interacties persoonlijkheidskenmerken moeder/vader en sekse kind, *of* (4.b.) Interacties persoonlijkheidskenmerken kind en sekse kind. Als het toevoegen van interactie-effecten (Modellen 4.a., 4.b.) leidde tot een significante toename in verklaarde variantie, werd bekeken welke van de interactie-effecten significant waren. In verband met statistische spaarzaamheid (*parsimony*) werden enkel significante interactie-effecten behouden in de uiteindelijke modellen.

Resultaten

Beschrijvende statistieken en correlaties. Beschrijvende statistieken en bivariate correlaties in de moeder- en vader-data worden getoond in Tabel 1. Moeders en vaders bleken meer overreactieve discipline te tonen bij jongens dan bij meisjes, $F = 7.30$, $p = .01$; $M_{\text{jongens}} = 3.27$, $M_{\text{meisjes}} = 3.12$, maar moeders en vaders verschilden onderling niet in overreactieve discipline, $F = 1.14$, $p = .29$; ook was het interactie-effect tussen sekse ouder en sekse kind niet significant, $F = .002$, $p = .97$. Ouders van jongens vertoonden minder warmte dan ouders van meisjes, $F = 17.53$, $p < .001$; $M_{\text{jongens}} = 3.42$; $M_{\text{meisjes}} = 3.57$, en moeders toonden hogere niveaus van warmte dan vaders, $F = 258.10$, $p < .001$; het interactie-effect tussen sekse ouder en sekse kind was niet significant, $F = 0.32$, $p = .57$.

Bivariate correlaties tussen de studievariabelen worden getoond in Tabel 1. Alle persoonlijkheidskenmerken van moeders waren gerelateerd aan minder overreactieve discipline en aan meer warmte. Verder correleerde welwillendheid van adolescenten met minder overreactieve discipline, en correleerden extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, en vindingrijkheid met meer warmte bij moeders. Voor vaders waren extraversie, vriendelijkheid en emotionele stabiliteit gerelateerd aan minder overreactieve discipline en aan meer warmte. Autonomie van vaders correleerde verder met meer warmte. Welwillendheid en autonomie van adolescenten correleerden met minder overreactieve discipline en meer warmte; emotionele stabiliteit correleerde verder met minder overreactieve discipline, en extraversie en consciëntieusheid correleerden verder met meer warmte van vaders. De stapsgewijze regressie-analyses geven echter een striktere test van de gezamenlijke effecten van de persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen.

Sekseverschillen. Enkel voor overreactieve discipline van vaders resulteerde de toevoeging van interactie-effecten tussen persoonlijkheidskenmerken van vaders en sekse kinderen in een significante toename in verklaarde variantie, bovenop de variantie die al werd verklaard door de achtergrondvariabelen en de hoofdeffecten van persoonlijkheidskenmerken van ouders en van kinderen, $\Delta R^2 = .023$, $p = .04$. Toevoeging van interactie-effecten tussen de sekse van het kind en persoonlijkheidskenmerken van ouders leidde niet tot een significante toename in verklaarde variantie voor overreactieve discipline moeders, $\Delta R^2 = .016$, $p = .18$; warmte moeders, $\Delta R^2 = .009$, $p = .54$, of warmte vaders, $\Delta R^2 = .006$, $p = .72$. De interactie-effecten tussen persoonlijkheidskenmerken van kinderen en sekse kinde-

ren verklaarden voor geen van de opvoedvariabelen een significante hoeveelheid variantie: overreactieve discipline moeders, $\Delta R^2 = .011$, $p = .40$; overreactieve discipline vaders, $\Delta R^2 = .016$, $p = .16$; warmte moeders, $\Delta R^2 = .014$, $p = .32$, of warmte vaders, $\Delta R^2 = .007$, $p = .61$.

Tabel 1 Beschrijvende statistieken en bivariate correlaties tussen de variabelen

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	M_{vaders}	SD_{vaders}
<i>Opvoedgedrag</i>														
1. Overreactieve Disc.		-.38	-.12	-.27	.01	-.31	-.08	-.03	-.26	-.05	-.15	-.12	3.23	0.89
2. Warmte	-.41		.15	.22	.07	.17	.10	.11	.25	.11	.02	.13	3.20 ^a	0.59
<i>Persoonlijkheid Ouders</i>														
3. Extraversie	-.13	.20		.15	.20	.55	.56	.12	.14	.06	.06	.07	3.56	0.51
4. Vriendelijkheid	-.26	.18	.09		.31	.32	-.04	.01	.15	.09	-.01	.08	3.91	0.39
5. Consciëntieusheid	-.10	.18	.12	.36		.32	.20	.04	.11	.17	.02	.06	3.75	0.43
6. Emo. Stabiliteit	-.34	.18	.51	.20	.18		.55	.15	.20	.10	.15	.18	3.88	0.44
7. Autonomie	-.17	.23	.54	.01	.10	.63		.16	.06	.06	.12	.17	3.61	0.40
<i>Persoonlijkheid kinderen</i>														
8. Extraversie	.03	.20	.19	-.05	.02	.11	.18		.07	.18	.34	.41	3.47	0.47
9. Welwillendheid	-.21	.18	.15	.08	.09	.18	.13	.07		.42	.27	.09	3.51	0.42
10. Consciëntieusheid	-.09	.15	.05	.09	.07	.05	-.01	.18	.42		.11	.41	3.23	0.53
11. Emo. Stabiliteit	-.06	-.02	.11	-.04	-.07	.13	.11	.34	.27	.11	.23		3.48	0.64
12. Vindingrijkheid	-.07	.19	.10	.00	-.03	.15	.18	.41	.09	.41	.23	3.48	3.48	0.50
M_{moeders}	3.16	3.79 ^b	3.66	4.14	3.86	3.72	3.46	3.47	3.51	3.23	3.48	3.48		
SD_{moeders}	0.78	0.49	0.49	0.37	0.39	0.51	0.44	0.47	0.42	0.53	0.64	0.50		

Nota: Resultaten onder de diagonaal betreffen de moederdata; boven de diagonaal de vaderdata. Vetgedrukte correlaties zijn significant ($p < .05$). Gemiddelden met verschillende superscripts verschillen significant ($p < .05$) voor moeders versus vaders.

Persoonlijkheid en overreactieve discipline. Tabel 2 toont de coëfficiënten van de uiteindelijke modellen en de toenames in verklaarde variantie door toevoeging van iedere groep voorspellers. Voor moeders en vaders verklaarden de persoonlijkheidskenmerken van ouders meer variantie in overreactieve discipline, dan persoonlijkheidskenmerken van jongeren. De resultaten van deze analyses geven een schatting van de toename in verklaarde variantie door de persoonlijkheidskenmerken van adolescenten, als rekening wordt gehouden met persoonlijkheidskenmerken van ouders zelf. In additionele analyses (resultaten verkrijgbaar bij de eerste auteur) is berekend hoeveel variantie de persoonlijkheidskenmerken van adolescenten in overreactieve discipline verklaarden, als niet gecontroleerd werd voor de effecten van persoonlijkheidskenmerken van ouders zelf. In deze modellen verklaarde persoonlijkheid adolescenten 4.7% van de variantie in overreactieve discipline moeders, en 9.5% van de variantie in overreactieve discipline vaders. Met andere woorden, 43% (2.0/4.7) van de verklaarde variantie in overreactieve discipline bij moeders, en 56% (5.3/9.5) van de verklaarde variantie in overreactieve discipline bij vaders lijkt te worden verklaard door de unieke effecten van persoonlijkheidskenmerken van adolescenten.

Coëfficiënten van de uiteindelijke modellen suggereren dat meer vriendelijke en emotioneel stabiele moeders, en meer emotioneel stabiele en *minder* consciëntieuze vaders minder overreactieve discipline vertoonden. Hoewel het hoofdeffect van vriendelijkheid vaders op overreactieve discipline niet statistisch significant was, was het interactie-effect tussen vriendelijkheid vaders, sekse van de adolescent, en overreactieve discipline wel significant. Hogere vriendelijkheid van vaders was aan minder overreactieve discipline gerelateerd voor vaders van dochters, maar niet voor vaders van zoons. Naast relaties tussen ouderlijke persoonlijkheidskenmerken en overreactieve discipline, vertoonden moeders en vaders van vriendelijker adolescenten minder overreactieve discipline. De betrouwbaarheidsintervallen van de coëfficiënten in de moederdata versus de vaderdata (resultaten verkrijgbaar bij eerste auteur) waren allen overlappend. Met andere woorden, geen van de coëfficiënten tussen de persoonlijkheidskenmerken van ouders of kinderen en het opvoedgedrag van ouders verschilde significant voor moeders versus vaders.

Tabel 2 Associaties tussen persoonlijkheidskenmerken ouders en kinderen en overreactieve discipline

	Moeders					Vaders			
	b	SE	β	ΔR^2		b	SE	β	ΔR^2
<i>Achtergrondkenmerken</i>				.021				.020	
Sekse kind: Meisje	-0.08	0.08	-.05		-0.22*	0.09	-.12		
Leeftijd kind	-0.02	0.03	-.02		0.02	0.04	.03		
Leeftijd ouder	-0.02	0.01	-.08		-0.00	0.01	-.00		
Opleiding ouder	0.02	0.03	.03		-0.03	0.03	-.04		
<i>Persoonlijkheid ouder</i>				.152***				.146***	
Extraversie	0.09	0.09	.06		0.04	0.10	.02		
Vriendelijkheid	-0.36**	0.11	-.17		-0.14	0.17	-.06		
Consciëntieusheid	0.02	0.10	.01		0.31**	0.10	.15		
Emo. Stabiliteit	-0.50***	0.10	-.32		-0.54***	0.13	-.27		
Autonomie	0.01	0.11	.01		0.07	0.14	.03		
<i>Persoonlijkheid kind</i>				.020				.053***	
Extraversie	0.13	0.09	.08		0.19	0.10	.10		
Welwillendheid	-0.23*	0.10	-.12		-0.44*	0.12	-.21		
Consciëntieusheid	0.03	0.08	.02		0.17	0.10	.11		
Emo. Stabiliteit	-0.02	0.06	-.02		-0.14	0.07	-.10		
Vindingrijkheid	-0.11	0.09	-.07		-0.18	0.10	-.11		
<i>Interacties</i>									
VR vader x sekse kind					-0.56*	0.21	-.18	.015**	

Noot: VR = Vriendelijkheid. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Persoonlijkheid en warmte. In Tabel 3 worden de resultaten voor warmte gepresenteerd. Voor zowel warmte van moeders als van vaders werden vergelijkbare hoeveelheden variantie verklaard door de persoonlijkheid van ouders zelf, als door de persoonlijkheid van kinderen. In modellen waarin niet werd gecontroleerd voor persoonlijkheidskenmerken van ouders zelf (resultaten verkrijgbaar bij de eerste auteur), verklaarden persoonlijkheidskenmerken van de adolescenten 7.8% van de variantie in warmte van moeders, en 7.8% van de variantie in warmte vaders. Met andere woorden, 73% (5.7/7.8) en 86% (6.7/7.8) van de verklaarde variantie in warmte van moeders en vaders, respectievelijk, kan worden toegerekend aan de unieke effecten van persoonlijkheidskenmerken van de adolescenten.

Moeders en vaders die hoger scoorden op vriendelijkheid, en moeders die hoger scoorden op consciëntieusheid en autonomie vertoonden meer warmte. Moeders en vaders van meer extraverte en vriendelijke adolescenten rapporteerden tevens meer warmte. Moeders, maar niet vaders, van

meer emotioneel stabiele adolescenten vertoonden *minder* warmte. Alle betrouwbaarheidsintervallen van de coëfficiënten vertoonden overlap tussen de modellen voor moeders versus vaders (resultaten verkrijgbaar bij de eerste auteur); dus, geen van de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders of van kinderen en warmte verschilde significant tussen moeders versus vaders.

Tabel 3 Associaties tussen persoonlijkheidskenmerken ouders en kinderen en warmte

	Moeders					Vaders			
	b	SE	β	ΔR^2		b	SE	β	ΔR^2
<i>Achtergrondkenmerken</i>				.036**				.034*	
Sekse kind: Meisje	0.08	0.05	.09		-0.02	0.06	-.02		
Leeftijd kind	0.00	0.02	-.01		-0.02	0.03	-.04		
Leeftijd ouder	0.00	0.01	-.02		-0.02**	0.01	-.13		
Opleiding ouder	0.01	0.02	.03		0.02	0.02	.06		
<i>Persoonlijkheid ouder</i>				.088***				.058***	
Extraversie	0.07	0.06	.08		0.05	0.07	.05		
Vriendelijkheid	0.17**	0.07	.13		0.28**	0.08	.19		
Consciëntieusheid	0.13*	0.06	.10		-0.03	0.07	-.02		
Emo. Stabieleit	-0.05	0.06	-.05		-0.06	0.09	-.04		
Autonomie	0.16*	0.07	.14		0.10	0.09	.07		
<i>Persoonlijkheid kind</i>				.057***				.067***	
Extraversie	0.17**	0.05	.17		0.14*	0.07	.11		
Welwillendheid	0.16*	0.06	.13		0.35***	0.08	.27		
Consciëntieusheid	0.01	0.05	.01		-0.04	0.06	-.04		
Emo. Stabieleit	-0.10*	0.04	-.13		-0.09	0.05	-.10		
Vindingrijkheid	0.10	0.05	.11		0.09	0.07	.09		

^a Sekse kind was gecodeerd als 0 = jongen; 1 = meisje. * $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

Discussie

In deze studie zijn de gezamenlijke longitudinale effecten van persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen onderzocht voor twee typen opvoedgedrag, overreactieve discipline en warmte, waarvan eerder is aangetoond dat deze belangrijk zijn voor de ontwikkeling van kinderen. Verder is bestudeerd of de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders en van kinderen verschilden voor moeders en vaders, van zoons en dochters. Omdat gebruik is gemaakt van het Vijf Factoren Model, kan een gedetailleerd beeld worden gegeven van welke persoonlijkheidskenmerken vooral

van belang zijn voor opvoedgedrag. Bovendien vergemakkelijkt het gebruik van het Vijf Factoren Model model de vergelijking van resultaten tussen studies.

Resultaten van de huidige studie nuanceren de hypothese dat persoonlijkheidskenmerken van ouders belangrijker zijn dan kenmerken van kinderen voor opvoedgedrag (Belsky, 1984). Onze resultaten laten zien dat het belang van persoonlijkheidskenmerken van ouders versus kinderen verschilt voor verschillende typen opvoedgedrag. Persoonlijkheidskenmerken van ouders waren belangrijker dan persoonlijkheidskenmerken van kinderen voor de voorspelling van overreactieve discipline, terwijl persoonlijkheidskenmerken van ouders en van kinderen ongeveer even belangrijk waren voor de voorspelling van warmte. Dit verschil in relatief belang van persoonlijkheidskenmerken van ouders en jongeren voor de twee typen opvoedgedrag kan voortkomen uit het feit dat ouderlijke warmte sterker genetisch bepaald is dan overreactieve discipline (Kendler & Baker, 2007; Prinzie et al., 2009). De eveneens deels genetisch bepaalde persoonlijkheidskenmerken van ouders en jongeren zijn hierdoor even belangrijk zijn voor de hoeveelheid warmte binnen ouder-kind dyades, terwijl de persoonlijkheidskenmerken van ouders zelf het belangrijkste zijn om hen te beschermen tegen overreactieve reacties op probleemgedrag. Natuurlijk is deze suggestie enkel tentatief, aangezien wij geen genetische effecten konden onderzoeken in de huidige studie. Een andere plausibele mogelijkheid is dat probleemgedrag van jongeren een groter effect heeft op de overreactieve discipline van ouders dan de persoonlijkheidskenmerken (zie bijv., De Haan, Prinzie, & Deković, 2010).

Het overgrote deel van de relaties was hetzelfde voor moeders en vaders, van zoons en dochters. Het enige sekseverschil dat wij vonden, was dat meer vriendelijke vaders meer warmte toonden bij dochters, maar niet bij zoons. Dit resultaat kan betekenen dat vriendelijker vaders van mening zijn dat dochters, maar niet zoons, meer afhankelijk zijn, meer willen praten over wat hen bezighoudt, en meer begrip en empathie nodig hebben. Echter, aangezien dit het enige sekseverschil is dat is gevonden, terwijl voor twintig associaties sekseverschillen zijn getoetst, is het ook mogelijk dat dit sekseverschil door kans is ontstaan. Wij vragen hierom voorzichtigheid in de interpretatie van dit resultaat. Replicatie is nodig om zeker te zijn dat het geen 'vals positief' sekseverschil betreft.

Vriendelijkheid van ouders en jongeren jongeren waren consistent gerelateerd aan zowel overreactieve discipline als warmte. Vriendelijkheid van beide ouders en van jongeren waren gerelateerd aan minder overreactieve discipline, en vriendelijkheid van moeders van zoons en dochters, en

vaders van dochters (maar niet zoons) waren gerelateerd aan meer warmte. Ouders en kinderen die hoger scoren op vriendelijkheid zijn minder geneigd de confrontatie (met elkaar) te zoeken, zijn over het algemeen behulpzamer, tonen meer interesse in, en begrip voor de ander, en vriendelijker jongeren zijn eerder geneigd de regels van hun ouders na te volgen. Dergelijke eigenschappen blijken binnen ouder-kind dyades te leiden tot minder overreactieve discipline en tot meer warmte (Denissen et al., 2009; O'Connor & Dvorak, 2001).

Verder was extraversie van jongeren, maar niet van ouders, van belang voor ouderlijke warmte. Extraverte jongeren zijn expressief, optimistisch en weinig verlegen; door deze eigenschappen zullen extraverte jongeren meer over hun eigen gevoelens en belevenissen praten, en (expliciet dan wel impliciet) aangeven dat zij de interesse en affectie van hun ouders waarderen. Ouders blijken op dergelijke eigenschappen te reageren door bij meer extraverte kinderen meer warmte te tonen. Meer in het algemeen zijn binnen het Vijf Factoren Model vriendelijkheid en extraversie de twee kenmerken die het sterkst te maken hebben met sociale interacties, hoewel de manieren waarop deze twee dimensies gedrag in sociale interacties bepalen verschillen (Goldberg, 1990). De resultaten van deze studie suggereren dat deze twee persoonlijkheidskenmerken ook binnen de ouder-kind dyade het meest van belang voor het gedrag van ouders, en dat voor opvoedgedrag de specifieke effecten van de twee kenmerken iets verschillen.

Hiernaast toonden meer emotioneel stabiele moeders en vaders minder overreactieve discipline (Prinzle et al., 2009). Emotioneel stabiele ouders zijn minder gevoelig voor stress en hierdoor waarschijnlijk beter in staat rustiger en met minder irritatie op problematisch gedrag van jongeren te reageren, wat zich uit in minder overreactieve discipline. Verder bleek emotionele stabiliteit van jongeren gerelateerd aan *minder* warmte bij moeders (maar niet vaders). Deze relatie werd in één eerdere studie gevonden voor moeders van meisjes (O'Connor & Dvorak, 2001). Mogelijk vragen minder emotioneel stabiele jongeren, die minder zelfvertrouwen hebben, minder (emotioneel) zelfredzaam zijn en meer angst en stress ervaren, meer warmte van hun moeders. Echter, omdat deze relatie alleen significant was in de multivariate analyses, maar niet in de bivariate correlaties, lijkt het een suppressor effect. Suppressor effecten kunnen statistische artefacten zijn en moeten hierom met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Verder bleken consciëntieuze vaders *meer* overreactieve discipline te vertonen, en consciëntieuze moeders meer warmte. Mogelijk tolereren meer consciëntieuze vaders problematisch gedrag van jongeren minder,

waardoor zij eerder geneigd zijn met frustratie en irritatie te reageren op het probleemgedrag van jongeren. De relatie tussen consciëntieusheid van vaders en overreactieve discipline was eveneens een suppressor effect en moet hierom met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Anderzijds zijn meer consciëntieuze personen beter gestructureerd en geordend. Het kan zijn dat moeders die hoger scoren op consciëntieusheid door dergelijke eigenschappen zich enerzijds minder 'overwhelmed' voelen door alle verschillende taken en bezigheden (werk, ouderschap, huishouden, etcetera), en anderszijds door hun planmatigheid en gestructureerdheid meer tijd overhouden om zich te verdiepen in wat hun adolescenten bezig houdt.

Moeders die hoger scoorden op autonomie rapporteerden tevens meer warmte. Autonomie (openheid voor ervaringen) is in eerder onderzoek al gerelateerd aan uitingen van positieve emoties (Losoya, Callor, Rowe, & Goldsmith, 1997). Hiernaast is het aannemelijk dat meer autonome moeders meer interesse hebben in de veranderingen die hun kinderen meemaken tijdens de adolescentie, en staan ze waarschijnlijk meer open voor het perspectief en de gevoelens van hun kinderen (Clark et al., 2000; Prinzie et al., 2009). Door dergelijke eigenschappen zijn moeders die hoger scoren op autonomie, eerder geneigd warmte en betrokkenheid te tonen bij hun adolescente kinderen.

Beperkingen en suggesties voor toekomstig onderzoek

Een aantal methodologische beperkingen van het huidige onderzoek vragen om voorzichtigheid in de interpretatie van de resultaten. Ten eerste zijn (statistische) effecten van persoonlijkheid op later opvoedgedrag onderzocht, en toekomstig onderzoek zou kunnen ingaan op de relaties tussen persoonlijkheidskenmerken van ouders en kinderen en de veranderingen in opvoedgedrag. Verder geven de resultaten van deze studie geen inzicht in de mechanismen die kunnen verklaren *waarom* persoonlijkheid belangrijk is voor opvoeding. Zoals voorgesteld in het procesmodel van opvoeden (Belsky, 1984), zouden contextuele bronnen van stress en steun, zoals bijvoorbeeld de kwaliteit van de huwelijksrelatie en de kwaliteit van vriendschappen van ouders, belangrijke mechanismen kunnen zijn die de relaties tussen de persoonlijkheidskenmerken van ouders en hun opvoedgedrag verklaren. Andere, meer cognitieve aspecten zouden eveneens belangrijke verklarende mechanismen kunnen vormen; bijvoorbeeld de evaluaties van ouders over hun eigen competentie als ouder, en de mate waarin zij tevreden zijn met hun ouderrol (bijv. Bornstein et al., 2003; De Haan et al., 2009). Een voorbeeld van mechanismen die kunnen verklaren waarom persoonlijkheidskenmerken van jongeren aan het opvoedgedrag zijn

gerelateerd, is het probleemgedrag van jongeren. Onderzoek toont aan dat persoonlijkheidskenmerken van jongeren consistent gerelateerd zijn aan externaliserende (agressieve, regeloverschrijdende) en internaliserende (angstige, depressieve) problemen (De Haan et al., 2010; Prinzie, Van Harten, Deković, Van den Akker, & Shiner, 2014). De hogere mate van aanpassingsproblemen van jongeren zouden dus kunnen verklaren waarom persoonlijkheidskenmerken van jongeren opvoedgedrag uitlokken.

Conclusies

Resultaten uit deze studie bieden belangrijke kennis over de effecten van persoonlijkheidskenmerken op twee typen opvoedgedrag, overreactieve discipline en warmte. Persoonlijkheidskenmerken van zowel ouders als kinderen in de dyade blijken een belangrijke rol spelen bij opvoedgedrag; kenmerken van ouders zelf waren vooral van belang voor overreactieve discipline, terwijl kenmerken van ouders en kinderen ongeveer even belangrijk waren voor warmte. Het overgrote deel van de relaties was bovendien hetzelfde voor moeders en vaders, van zoons en dochters. Vooral vriendelijkheid van ouders en kinderen bleken belangrijk voor zowel overreactieve discipline als warmte, verder was emotionele stabiliteit van ouders belangrijk voor overreactieve discipline, en extraversie van jongeren voor warmte. Met name ouder-kind dyades waarvan ouders laag scoren op vriendelijkheid en emotionele stabiliteit, en waarvan kinderen laag scoren op extraversie en vriendelijkheid, kunnen dus gebaat zijn bij opvoedinterventies. Bovendien kunnen interventies die opvoedgedrag pogen te verbeteren, geïndividualiseerd worden door ouders en kinderen inzicht te geven in hun persoonlijkheidskenmerken en hen handvatten te bieden die passen bij hun persoonlijkheidskenmerken. Hoewel meer onderzoek hiernaar nodig is, zouden in de toekomst interventies zich tevens kunnen richten op het veranderen van deze persoonlijkheidskenmerken. Interventies die zich richten op het veranderen van persoonlijkheidskenmerken hebben immers de mogelijkheid het opvoedgedrag te verbeteren, maar hiernaast, ook het gedrag van ouders en kinderen op veel andere gebieden.

Noot

1. Dit betreft een Nederlandstalige bewerking van het volgende eerder verschenen artikel: De Haan, A. D., Deković, M., & Prinzie, P. (2012). Longitudinal impact of parental and

adolescent personality on parenting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102, 189-199.

Referenties

- Arnold, D. S., O'Leary, S. G., Wolff, L. S., & Acker, M. M. (1993). The Parenting Scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessments*, 5, 137-144.
- Barrera, M., Jr., Prelow, H. M., Dumka, L. E., Gonzales, N. A., Knight, G. P., Michaels, M. Tein, J. (2002). Pathways from family economic conditions to adolescents' distress: Supportive parenting, stressors outside the family, and deviant peers. *Journal of Community Psychology*, 30, 135-152.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95.
- Bell, R. Q., & Chapman, M. (1986). Child effects in studies using experimental or brief longitudinal approaches to socialization. *Developmental Psychology*, 22, 595-603.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Bornstein, M. H., Hendricks, C., Hahn, C.-S., Haynes, O. M., Painter, K. M., & Tamis-LeMonda, C. S. (2003). Contributors to self-perceived competence, satisfaction, investment, and role balancing in maternal parenting: A multivariate ecological analysis. *Parenting: Science and Practice*, 3, 285-326.
- Clark, L. A., Kochanska, G., & Ready, R. (2000). Mothers' personality and its interaction with child temperament as predictors of parenting behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 274-285.
- De Haan, A. D., Prinzie, P., & Deković, M. (2009). Mothers' and fathers' personality and parenting: The mediating role of sense of competence. *Developmental Psychology*, 45, 1695-1707.
- De Haan, A. D., Prinzie, P., & Deković, M. (2010). How and why children change in aggression and delinquency from childhood to adolescence: Moderation of overreactive parenting by child personality. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 725-733.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., & Zahn-Waxler, C. (2001). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology*, 12, 23-45.
- Denissen, J. J. A., Van Aken, M. A. G., & Dubas, J. S. (2009). It takes two to tango: How parents' and adolescents' personalities link to the quality of their mutual relationship. *Developmental Psychology*, 45, 928-941.
- Dishion, T. J., & Patterson, G. R. (2006). The development and ecology of antisocial behavior in children and adolescents. In D. J. Cohen & D. Cicchetti (Eds.), *Developmental Psychopathology. Vol. 3: Risk, disorder, and adaptation* (pp. 503-541). Hoboken, NJ, John Wiley & Sons Inc.
- Eagly, A. H., & Johannesen-Schmidt, M. C. (2001). The leadership styles of women and men. *Journal of Social Issues*, 57, 781-797.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative 'Description of Personality': The Big Five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.
- Hendriks, A. A. J., Hofstee, W. K. B., & De Raad, B. (1999). The Five-Factor Personality Inventory (FFPI). *Personality and Individual Differences*, 27, 307-325.
- Hendriks, A. A. J., Hofstee, W. K. B., & De Raad, B. (2002). The Five-Factor Personality Inventory:

- Assessing the Big Five by means of brief and concrete statements. In B. De Raad, & M. Perugini (Eds.), *Big Five assessment* (pp. 79–108). Göttingen: Hogrefe & Huber.
- Locke, L. M., & Prinz, R. J. (2002). Measurement of parental discipline and nurturance. *Clinical Psychology Review, 22*, 895–929.
- Losoya, S. H., Callor, S., Rowe, D. C., & Goldsmith, H. H. (1997). Origins of familial similarity in parenting: A study of twins and adoptive siblings. *Developmental Psychology, 33*, 1012–1023.
- Magidson, J. F., Roberts, B. W., Collado-Rodriguez, A., & Lejuez, C. W. (2013). Theory-driven intervention for changing personality: Expectancy Value Theory, behavioral activation, and conscientiousness. *Developmental Psychology, 50*, 1442–1450.
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (1999). Construction of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC). In I. Mervielde, I.J. Deary, F. De Fruyt & F. Ostendorf (Eds.). *Personality Psychology in Europe* (pp. 107–127). Tilburg: University Press.
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (2002). Assessing children's traits with the Hierarchical Personality Inventory for Children. In B. De Raad & M. Perugini (Eds.), *Big Five assessment* (pp. 129–146). Seattle: Hogrefe & Huber Publishers.
- O'Connor, B. P., & Dvorak, T. (2001). Conditional associations between parental behavior and adolescent problems: A search for personality–environment interactions. *Journal of Research in Personality, 35*, 1–26.
- Prinz, P., & Deković, M. (2008). Continuity and change of childhood personality characteristics through the lens of teachers. *Personality and Individual Differences, 45*, 82–88.
- Prinz, P., Deković, M., Van den Akker, A. L., De Haan, A. D., Stoltz, S. E. M. J., & Hendriks, A. A. J. (2012). Father's personality and its interaction with children's personality as predictors of perceived parenting behavior six years later. *Personality and Individual Differences, 52*, 183–189.
- Prinz, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2007). Re-examining the Parenting Scale. Reliability, factor structure, and concurrent validity of a scale for assessing the discipline practices of mothers and fathers of elementary-school-aged children. *European Journal of psychological assessment, 23*, 24–31.
- Prinz, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquière, P., & Colpin, H. (2004). Parent and child personality characteristics as predictors of negative discipline and externalizing problem behaviour in children. *European Journal of Personality, 18*, 73–102.
- Prinz, P., Stams, G. J. J. M., Deković, M., Reijntjes, A. H. A., & Belsky, J. (2009). The relation between parent personality and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology, 97*, 351–362.
- Prinz, P., Van Harten, L. V., Deković, M., Van den Akker, A. L., & Shiner, R. L. (2014). Developmental trajectories of anxious and depressive problems during the transition from childhood to adolescence: Personality x parenting interactions. *Development and Psychopathology, 26*, 1077–1092.
- Putnam, S. P., Sanson, A. V., & Rothbart, M. K. (2002). Child temperament and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting* (pp. 255–277). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Roberts, B. W., Kuncel, N., Shiner, R., Caspi, A., & Goldberg, L. R. (2007). The power of personality: A comparative analysis of the predictive validity of personality traits, SES, and IQ. *Perspectives on Psychological Science, 2*, 313–345.
- Robinson, C. C., Mandlco, B., Olsen, S. F., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports, 77*, 819–830.
- Shiner, R., & Caspi, A. (2003). Personality differences in childhood and adolescence: Measurement, development, and consequences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 44*, 2–32.

- Smetana, J. G., Campione-Barr, N., & Metzger, A. (2006). Adolescent development in interpersonal and societal contexts. *Annual Review of Psychology*, 57, 255-284.
- Smith, C. L., Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B. M., Popp, T. K., & Maxon, E. (2007). Maternal personality: Longitudinal associations to parenting behavior and maternal emotional expressiveness toward toddlers. *Parenting: Science and Practice*, 7, 305-329.
- Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W.-C., & Chu, B. C. (2003). Parenting and childhood anxiety: Theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 134-151.

Over de auteurs

Amarantha de Haan werkt als universitair docent bij het Department of Psychology, Education & Child Studies, Erasmus Universiteit Rotterdam. Correspondentieadres: dehaan@fsw.eur.nl

Peter Prinzie is hoogleraar Orthopedagogiek i.h.b. diversiteit in opvoeding: determinanten en ontwikkelingsuitkomsten, bij het Department of Psychology, Education & Child Studies, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Maja Deković is hoogleraar Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht.